

א. המקדיש שדה אחוזה בשנה ראשונה שלאחר היובל ובא לפדותה באותה שנה – נותן חמשים סלעים לבית זרע חומר (= כור) שעורים.

ונותן פונדיון נוסף לפרוטרוט, להכרע (ע' רש"י עפ"י בכורות נ. וכ"כ הרא"ש בשטמ"ק דף כה אות ג. וכ"כ הראב"ד והר"ש משאנץ בפירושו לתורת כהנים). ויש מצדדים שמה שנותר חמשים סלעים ביחד אינו מוסיף פונדיון (עפ"י תוס' בבכורות נ: וע' בלשון רבנו גרשום כאן). ולדעת רב [כרבי ולא כחכמים], שנת היובל עצמה נחשבת כשנה ראשונה בחישוב מכסת הפדיון, ולפי זה כשפודה בשנה הראשונה שלאחר היובל – נותן ארבעים ותשע סלעים בלבד.

ב. בא לגאול בשנה העשירית ליובל, נותן ארבעים סלעים וארבעים פונדיונות – כפי מספר השנים הנותרות לפי חשבון סלע ופונדיון לשנה. והוא הדין אם בא באמצע השנה, כאילו בא בתחילתה (וחשב... על פי השנים הנותרות – שנים אתה מחשב ואי אתה מחשב חדשים).

ג. הקדיש פחות משנתיים לפני היובל – קדושה, ואם בא לפדותה פודה בחמשים כסף ולא בגירוע (על פי השנים הנותרות – מיעוט 'שנים' שתיים). ולענין זה אמצע השנה אינו נחשב כתחילת השנה (אלא כסופה), כי ההקדש מחשב חדשים – לריווחו (דרשו כה). מריבוי וחשב לו הכהן – מכל מקום). הלכך אם הקדיש לאחר שנכנסה שנת 48 ליובל – פודה בית כור בחמשים שקל. ואם הגיע היובל – שוב אינו פודה. [והשמיענו התנא עצה טובה שיהא אדם חס על נכסיו ואל יקדיש בפחות משתי שנים ליובל, שהרי לא יוכל לפדות בגירוע, ואם לא יפדה עד היובל – תיחלט לכהנים]. הרמב"ם (ערכין ה, ח) כתב שתלוי הדבר בדעתו של גובר ואם רוצה מחשב חדשים. והראב"ד השיגו.

ד. המקדיש שדהו בשנת היובל; לדברי רב – קדושה ונותן חמשים לפדיונה. [מבואר בגמרא שדברי רב אינם אמורים אלא לשיטת רבי שמפרש עד ומ... כולל הגבולות. אף כאן משנת היובל ויובל עצמה בכלל. אבל לחכמים – אינה קדושה ביובל כלל]. ושמואל אמר: אינה קדושה (ואפילו לרבי, כיון שלא נאמר 'משנת... עד' משמע שאין שנת היובל בכלל, שאילולי כן היה לו לומר 'בשנת' רש"י). וגם משום סברת 'קל וחומר' – ומה זו שכבר קדושה יוצאת לכהנים ביובל (וללא פדיון – כר' שמעון), זו שעדיין לא נתקדשה אינו דין שלא תיקדש (עפ"י תוס').

א. 'שנת היובל' לענין זה נחשבת מיום הכפורים עד ראש השנה הבא. אבל בין ר"ה ליוהכ"פ של יובל – קדושה אף לשמואל (תוס', עפ"י ברכה"ז וצ"ק).

ב. הרמב"ם פסק כשמואל [אם משום שהלכה כמותו בדינים, ואף זה בכלל. אם משום שלהלכה שנת היובל אינה עולה לכאן ולכאן. אם משום שאין הלכה כרבי כנגד חבריו ש'עד' ועד בכלל]. ואולם לפי מה שפרשו התוס' מהרמ"ר, שמחלוקת רב ושמואל תלויה בסברת ה'קל וחומר', לפי זה אם נוקטים כרבי יהודה שהכהנים נותנים דמיה ביובל (וכ"פ הרמב"ם), נדחה ה'קל וחומר' והריהי קדושה (עפ"י ברכת הובח. יש להעיר שהרמב"ם בפירוש המשנה העתיק כרב).

דף כה

- לט. א. מהו שיעור הפדיון למקדיש שדה אחוזה, בבעלים ובאדם אחר?
 ב. נקעים וסלעים שבשדה – כיצד הם מתחשבים בפדיית השדה?
 ג. הקדיש שדה אחוזה וגאלה הוא או בנו או קרובו או אחד מן הכהנים או שאר כל אדם, מה דין השדה ביובל?

שאלות ותשובות לסיכום מסכת ערכין

א. המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, אין פודים אותה מן ההקדש בשוויה אלא שיעור הפדיון קצוב בתורה; לפי חשבון בית זרע חומר (= בית כור) שעורים בחמשים שקל כסף (בתוספת פונדיון. וי"א כשפודה הכל ביחד אפשר שאין צריך תוספת פונדיון, כמובא לעיל) – לארבעים ותשע שנה; שהוא סלע ופונדיון לשנה. הלכך אם בא לגאול עשר שנים לפני היובל – נותן עשרה סלעים ועשר פונדיונות, ואין משנה מתי הקדיש. והוא הדין אם השדה עמד זמן רב ברשות ההקדש ללא שום שימוש.

שיעור בית זרע חומר שעורים, הוא שטח של 75000 אמה מרובעות, שהוא ריבוע שצלעו 273.86 אמה (עפ"י רמב"ם ערכין ד, ד ועוד – עפ"י חישוב 'בית סאה' כפול 30). ויש אומרים ששיעור זה נקבע ל'בית כור' דעלמא, והוא משוער לפי זריעת חטים שהם מאכל אדם, אבל בשדה אחוזה יש לשער לפי זריעה בינונית של שעורים [והוא יותר מחומר חטים. ע' פיה"מ לרמב"ם ג, ב] במפולת יד (עפ"י ר"ש ורע"ב כלאים ב, ב; חות יאיר קסח).

גם אם הקדיש קרקע קטנה מבית כור, אפילו תרקב (= שלשה קבין, חצי סאה) וחצי תרקב – לעולם מחשבים לפי ערך בית כור לחמשים שקל (שדה מכל מקום).

ומודדים לפי כור זרע ולא כור תבואה, במפולת יד ולא במפולת שוורים (שוורעים בה הרבה ביחד, והרי שטח הקרקע של זרע חומר קטן), זרע בינוני – לא מעובה ולא דק (זריעה בינונית, לא צפופה ולא מרווחת. ערש"י ור"ג).

כשהבעלים עצמם פודים, הריהם מוסיפים חומש על הסכום האמור. משא"כ בשאר כל אדם. הפודה צריך ליתן הסכום כולו כאחת, ולא דבר שנה בשנה (וחשב לו הכהן את הכסף – עד שיהא כסף כולו כאחד).

א. בזמן הזה שאין היובל נוהג – נפדית הקרקע בשוויה, כאשר הקדשות (רש"י, וכדנניא להלן כט.).
ב. בשפת אמת (להלן כו. ולעיל יד.) מצדד לומר ששיעור חמשים שקל לא נאמר אלא לבעלים הפודים, אבל הגזבר יכול למכור השדה לאדם אחר בשוויה. ואין נראה כן מדברי רש"י (יד.) והרמב"ם (ערכין ד.).

ב. מבואר בגמרא שנקעים הראויים לזריעה דינם כשדה ונפדים בחמשים שקל לבית כור.

כתבו ראשונים (רש"י ותוס' בקדושין. וכן יש מקום לפרש בדעת הרמב"ם – ברכת הזבח. וע"ע צ"ק וז"ת) שאם הם עמוקים עשרה, הריהם נידונים כשדה נפרדת ואין נמדד מקום המדרון אלא רק שטח הקרקעית.

כמו כן נפקא מינה לדעת הסוברים שאי אפשר לפדות מחצית משטח השדה אלא את כולה (ע' בקדושין כ-כא), הנקעים העמוקים עשרה נחשבים כשדה נפרדת ונפדים לעצמם (עפ"י רשב"ם ב"ב ועוד).

נקעים שאינם ראויים לזריעה, וכן סלעים; אם עמוקים / גבוהים עשרה טפחים – אינם נמדדים עמה (זרע חמר שערים – והללו אינם בני זריעה. ע' לעיל יד; רש"י קדושין סא) אלא נפדים בשווים כאשר הקדשות (כן פרשו רש"י ורוב הראשונים. וי"א שיוצאת ללא פדיון (ר"י מגאש). ע' זבח תודה). פחות מעשרה – נמדדים עמה, כדינה.

לענין רוחב הנקעים – ע' בראשונים ב"ב קב-קג לענין מכירה.

ג. הקדיש שדה אחוזה וגאלה בעצמו – אינה יוצאת מידו ביובל.

גאלה בנו – יוצאת לאביו (ואם מכר (גובר) את השדה לאיש אחר – ולא לבן, שאינו 'אחר' שהרי קם תחת אביו ליעידה, לעבד עברי ולנחלה (ע"ע במשך חכמה בהר כה, יג, שגרס בתו"כ לימוד מיוחד לכך שדין הבן כאילו פדה הוא עצמו).

נראה שהוא הדין בכך שגאל לאחר מות האב – אינה יוצאת לכהנים ביובל, אלא השדה שלו. וה"ה אם מת לאחר שגאל והירושה חוזרת לאחי האב, זוכים היורשים ביובל ולא הכהנים, שהבן הפודה הרי הוא כמקדיש עצמו שפדה (מנחת חינוך שנה, ה).
 גאלה אחר או אחד מן הקרובים כגון אח ואב, וכן בת – יוצאה לכהנים ביובל (בחנם. רש"י ורמב"ם). גאלה הבעלים מיד הגואל האחר (בהסכמתו) – יוצאה לכהנים ביובל.
 א. גרסת הרמב"ם (ד, כ): אינה יוצאה לכהנים. וכ"ה בספר החינוך. ולזה הסכים הרא"ש בדף כו. בשטמ"ק אות ג – ודלא כהתוס' (שם).
 ב. הבת דינה כאחר גם כאשר אין לו בן. וכן הדין בבן-הבן, הריהו כאחר (ירושלמי). ונראה אפילו כשאין הבן קיים 'זמ"מ צריך עיון' (עפ"י זבח תודה).
 אשה שהקדישה קרקע שלה (מלוג), נסתפק רבי וירא האם בעלה מעמיד לה השדה אם גאל הוא, מאחר והוא יורשה הראשון, או שמא הבן מעמיד לה ולא הבעל, כי הוא נוטל בראוי כבמוחזק. 'תיקו'.
 א. כן נראה עפ"י רש"י. ולגרסת ר"ג נראה שהספק הוא אם רק הבן מעמיד לה או גם הבעל. וכן נראה מדברי הרמב"ם. מפרשים).
 ב. מספק משאירים הקרקע ביד המוחזק, אם הכהנים או האשה (רמב"ם). והראב"ד סובר שהבעל נחשב מוחזק, שהרי הוא אוכל פירות.
 גאלה אחד מן הכהנים, הריהו יוצאת מתחת ידו ביובל ומתחלקת לאחיו הכהנים (לכהן תהיה אחותו – אחוזה שלו ואין זה שלו).

לענין יציאה לכהנים ביובל, אין חילוק אם גאל באופן שיש דין גירוע, או גאל ללא גירוע, כגון בתוך שנתים שלפני היובל (כפי שפשוט רב חסדא לרמי בר חמא).

דפים כה – כו

מ. המקדיש שדה אחוזה ו...

- א. – הגיע יובל ולא נגאלה. מה דינה?
 - ב. – לא נגאלה ביובל. מה דין גאולתה לאחר היובל?
 - ג. – יצאה לכהנים ביובל, והקדישה הכהן שזכה בה.
 - ד. – יצאה לכהנים ומכרה הכהן שזכה בה לאחר, והקדישה לוקח.
- א. המקדיש שדה אחוזה והגיע יובל ולא נגאלה – הכהנים נכנסים לתוכה ונותנים דמיה. דברי רבי יהודה (קדש – קדש ממקדיש בית, שנפדה בדמים).
 מרש"י משמע שהכהנים נותנים לפי חשבון חמשים שקל. וכ"כ הרב מברטנורא. (וכן מובאת דעה זו בכס"מ ד, ט). ואולם בזבח תודה האריך להוכיח מכמה מקומות שפודים בשווים, דומיא דבית, וכמו שכתב המשנה-למלך (ערכין ו. וכן דייק במנ"ה (שנה, ד) בדעת החינוך).
 רבי שמעון אומר: נכנסים ואין נותנים דמים (קדש – קדש מכבשי עצרת הניתנים לכהנים בחנם).
 רבי אלעזר אומר: לא נכנסים ולא נותנים, והרי היא 'שדה רטושין' לעולם, שלא ייכנס בה אדם עד שיגאלנה אחר. (למסקנא פירש רבא טעמו של ר"א מדכתיב והיה השדה בצאתו ביובל – בצאתו מיד אחר משמע, שהרי לא שמענו עד כה יציאה ביובל מן ההקדש).
 הלכה כרבי יהודה.